

*Буренко Т. М.,**кандидат філологічних наук,**доцент кафедри англійської філології та лінгводидактики**Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка**Онищенко С. І.,**магістрант факультету іноземної та слов'янської філології**Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка*

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ПУБЛІЧНИХ ВИСТУПІВ БОРИСА ДЖОНСОНА ТА ТЕРЕЗИ МЕЙ

Анотація. Статтю присвячено аналізу гендерних маркерів політичного мовлення сучасних британських політиків на матеріалі промов 76-го та 77-го прем'єр-міністрів Великої Британії Т. Мей та Б. Джонсона. Гендер як соціальний конструкт складається із уявлень про соціальні властивості, поведінкові стратегії, мовленнєву поведінку, притаманні представникам тієї чи іншої статі. Часто такі уявлення є стереотипними та не відбивають реального стану речей, однак, гендерні стереотипи можуть слугувати інструментом впливу на населення, маніпулювання, у тому числі й у рамках політичної комунікації.

У статті з'ясовано, що гендерний аспект політичного дискурсу може розкриватися як на мовному, комунікативному, так і на позамовному рівнях. Зокрема, проаналізовано лексику, фонетичне оформлення, комунікативні та прагматичні особливості промов Т. Мей та Б. Джонсона, визначено гендерний потенціал мовних та позамовних засобів впливу, які використовують ці політики у своїх промовах. Визначено, що окрім фемінних (жіночих) та маскулінних (чоловічих) ознак можна виокремити також гендерно-нейтральні мовні засоби – саме вони становлять переважну більшість тих мовних та позамовних прийомів, які використовуються політиками обох статей для впливу на аудиторію.

Гендерно-обумовлені мовні засоби зустрічаються рідше. Водночас традиційно вважається, що для фемінної мовленнєвої поведінки притаманна більша м'якість, емпатія, виваженість, тоді як маскулінна мовленнєва поведінка є більш агресивною, жорсткою, безапелятивною. Втім, дослідження показало, що у сучасному політичному дискурсі демократичних цивілізованих країн риси фемінної мовленнєвої поведінки більше притаманні політикам обох статей, тоді як маскулінної, агресивної риторики політики-чоловіки часто уникають, оскільки така поведінка не є доцільною у рамках демократичної політики розвинених країн світу.

Відтак, стаття окреслює сучасний підхід до розуміння та переосмислення гендерних властивостей політичного дискурсу англійської мови з огляду на ті політичні, соціальні, дипломатичні тенденції, яких прагнуть дотримуватися сучасні цивілізовані країни. Агресивна маскулінність стає токсичною та неприйнятною манерою ведення комунікації, тоді як фемінні мовленнєві стратегії втрачають свою гендерну обумовленість та стають стандартним підходом до мовленнєвої комунікації політиків обох статей. Це вказує на руйнування стереотипного сприйняття гендеру у сучасній політиці

та розвиток англійської політичної комунікації у більш гендерно-нейтральному напрямку.

Ключові слова: гендер, гендерно-нейтральна комунікація, маскулінність, мовні маркери, політичний дискурс, фемінність.

Постановка проблеми. В XXI столітті все більше спостерігається рівність гендеру та політичних діячів на рівні управління державою. Гендерні стереотипи слугують інструментом впливу на населення. В рамках політичної комунікації, маніпулювання розглядається як один з таких інструментів. Гендерний аспект політичного дискурсу може розкриватися як на мовному, комунікативному, так і на позамовному рівнях. Такий погляд не відбиває реального стану речей, але лексика, фонетичне оформлення, комунікативні та прагматичні особливості промов Т. Мей та Б. Джонсона підкреслюють цей аспект.

Мета статті – виявити та описати мовні характеристики виступів Т. Мей та Б. Джонсона, оцінити відмінності, зміну інтонації та стилю мовлення за специфікою чоловічого та жіночого гендеру, дослідити мовленнєві стратегії та мовні засоби впливу на аудиторію.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В останні десятиліття політичний дискурс стає об'єктом пильної уваги великого кола фахівців – журналістів, політологів, філософів, соціологів та лінгвістів. Зокрема дослідженню питань мови, що пов'язані не тільки з біологічними, але й із соціальними відмінностями мовних особистостей присвячено ряд робіт таких учених як Ш. Берн, Р. Лакофф, Дж. Лорбер, А. П. Мартинюк та ін. Деякі форми дискурсу добре відомі, широко обговорюються громадськими масами, їх розповсюджують ЗМІ, як, наприклад, публічні виступи провідних політичних діячів. У фокусі дослідницького інтересу вчених-лінгвістів знаходяться методи мовного маніпулювання, стратегії мовного впливу, характеристика мовної поведінки політика, проблеми влади та дискурсу, мови та ідеології, а також інші аспекти сучасної політичної комунікації.

Виклад основного матеріалу. Політичний дискурс вивчається, у тому числі, з точки зору гендерних маркерів поведінки політичних лідерів. Е. Шовалтер вказує, що в західній політичній культурі переважає чоловіко-центристське категорювання [1, с. 520]. Соціальні уявлення про чоловіків/жінок-політиків стосуються їхньої поведінки в суспільстві. Вони відрізняються за своїми психологічними та соціальними

якостями: чоловік зазвичай асоціюється з активним та соціально-творчим началом, тоді як жінка сприймається як носій пасивної сили. Ці гендерні стереотипи в суспільстві та в культурі розглядаються як належне, незважаючи на те, що вищезазначені якості є не ознаками статі, а скоріше індивідуальними характеристиками або стереотипними уявленнями, які приписуються представникам двох статей.

Традиційно відмінності у використанні мови жінками та чоловіками пов'язують із більшим прагненням чоловіків до влади, більшою агресивністю їх мовлення з метою займати лідерську позицію. Жіноче мовлення при цьому переважно мірою розглядається із засад бажання уникнути вербальної агресії, застосувати стратегії запобігання конфлікту, використання більшої кількості евфемізмів тощо. Часто можна почути думку про те, що саме чоловіки є більш успішними у веденні політичної діяльності, дебатів, адже вони сприймають опозицію, протиставлення чи боротьбу як певного роду ритуал, використовують більш ефективні, хоча не рідко більш агресивні за жіночі, мовні засоби, спрямовуючи їх на досягнення поставленої мети – тобто на отримання перемоги у політичній гонці [2].

Маніпулятивна форма відтворення гендеру передбачає активну експлуатацію гендерних стереотипів з метою створення необхідного впливу на населення. Так, політичні діячі часто залучають у якості елемента свого іміджу традиційні риси фемінності чи маскулітності. Жінки здебільшого апелюють до емоційної складової свідомості виборців, говорячи про свої емоції та чуїно ставлячись до емоційного стану інших людей [3, с. 421].

Гендерними маркерами мовлення політичних діячів можуть слугувати не тільки окремі лексичні та/або граматичні одиниці та конструкції, але також і комунікативні ознаки політичного мовлення, наприклад: стратегії, тактики, позалінгвістичні елементи (міміка, жести, зовнішній вигляд оратора та ін.). Розглянемо гендерні особливості публічних виступів британських політиків на прикладі промов Б. Джонсона (77-й прем'єр-міністр Великобританії) та Т. Мей (британська політикиня, 76-та прем'єр-міністерка Сполученого Королівства Великобританії та колишня лідерка партії консерваторів) та визначимо гендерні маркери мовлення цих політичних діячів.

Зокрема, Т. Мей активно використовує притаманну більшості політиків тактику наснаги, спрямовану на підняття громадянського духу слухачів. За нашими даними, ця тактика використовується для емоційного впливу на аудиторію й характеризується використанням лексем, що несуть ідею єднання (*unity, nation, bond*), прикметників у вищому та найвищому ступенях порівняння (*the greatest, the best*), емоційно-забарвленої лексики (*burning injustice, great national change, precious bond, important moment* та ін.). З точки зору гендеру, ці маркери є нейтральними, адже вони в цілому притаманні як політикам, так і політикиням:

David Cameron has led a one nation government and it is in that spirit that I also plan to lead. That precious, precious bond between England, Scotland, Wales and Northern Ireland. That means fighting against the burning injustice that if you are born poor, you will die on average nine years earlier than others. We are living through an important moment in our country's history. Following the referendum we face a time of great national change [4].

Ще одна тактика, яку використовує у своєму політичному мовленні Т. Мей – це тактика привернення уваги. У своїх про-

мовах Т. Мей активно використовує паралелізм, прийом зіставлення явищ, що надає мові особливої виразності та привертає увагу слухачів. Наприклад, політикиня намагається привернути увагу до проблем робітничого класу:

If you're from an ordinary working-class family, life is much harder than many people in Westminster realize. You have the job, but you don't always have the job security. You have your own home, but you worry about paying the mortgage. You can just about manage, but you worry about the cost of living and getting your kids into a good school [4].

Окрім паралелізму, який загалом є гендерно-нейтральним мовним засобом, у цьому уривку можна простежити звернення політикині до ключових цінностей народу – родини (*an ordinary working-class family, your kids*), освіти та кар'єри (*a good school, the job security*), добробуту (*the cost of living*). Окрім того, висловлювання наповнене емпатією, співчуттям, прагненням продемонструвати солідарність з народом та розуміння його потреб, на що вказують такі емоційно заряджені мовні маркери як ступені порівняння прикметників (*much harder*), емотиви (*worry*) тощо. Така мовленнєва поведінка, якщо слідувати гендерним стереотипам, більш притаманна жінкам та належить до фемінної стратегії мовленнєвої поведінки (турботливість). Т. Мей у своїх промовах також дає зрозуміти, що вона та її уряд працюватимуть над покращенням життя людей:

When it comes to taxes we'll prioritize not the wealthy, but you. When it comes to opportunity, we won't entrench the advantages of the fortunate few. We will do everything we can to help anybody, whatever your background, to go as far as your talents will take you [4].

У цьому прикладі до гендерно-маркованих мовних маркерів можна віднести використання емотивно-забарвленої одиниці – *help*, а також займенників *you* та *we*, які реалізують тактику солідаризації та самопрезентації політика. Т. Мей наголошує на прагненні допомогти людям, що співвідноситься з уявленням про більшу емоційність, співчутливість жінок та стереотипом про те, що жінки-політики найбільше опікуються соціальною політикою, допомогою населенню, освітою, медициною та ін.

Вербальна система мовної особистості Т. Мей, за нашими даними, відрізняється чіткістю, аргументованістю та переконливістю. Загалом ця політикиня окрім мовних засобів впливу на аудиторію, також активно використовує й способи фонетичного впливу публічної мови, але арсенал використаних фонетичних засобів не демонструє вираженої гендерної маркованості мови. Мова Т. Мей характеризується спокійним, впевненим тоном. Аналіз її промов показує, що вона є мовною особистістю, здатною змусити аудиторію уважно її слухати. Вона виділяє деякі слова голосом, тим самим надаючи своєму мовленню важливість і загострюючи увагу публіки на важливих моментах. Окрім того, як відомо, британський варіант англійської мови характеризується «продовженням» слів у вимові. Т. Мей активно використовує цей прийом у своїх промовах, інтонаційно подовжуючи слово *poorest*:

Government and politicians have for years talked the language of social justice – where we help the very poorest – and social mobility – where we help the brightest among the poor, she will say [5].

Звернемо також увагу на мовленнєвий портрет Б. Джонсона та наявність гендерних маркерів у його промовах. У порівнянні з Т. Мей Б. Джонсон має більш експресивний

стиль мовлення. Політик часто використовує виразні, яскраві мовні засоби, наприклад, вираз *no bin goes unemptied, no street unswept*, що є прикладом стилістичного прийому подвійного заперечення – літоти, коли поряд з негативною частинкою *no* використовується префікс з негативною семантикою (*un-*). У комплексі це робить фразу більш вагомю та здатною надавати більший вплив на слухача, ніж якби вона була виголошена в ствердній формі:

Smart cities will pullulate with sensors, all joined together by the “internet of things”, bollards communing invisibly with lamp posts so there is always a parking space for your electric car, so that no bin goes unemptied, no street unswept, and the urban environment is as antiseptic as a Zurich pharmacy [6].

Б. Джонсон активно використовує емотивно заряджені епітети, наприклад: *a cold and heartless future; the grim finality; the machines insidiously programmed* та ін. Негативний оцінний компонент виражений негативними суфіксами та префіксами *-less, dys-*, а також компонентами семантичного значення представлених прикметників та прислівників:

Are we doomed to a cold and heartless future in which computer says yes – or computer says no with the grim finality of an emperor in the arena? [6]

And how do we know that the machines have not been insidiously programmed to fool us or even to cheat us? [6]

Аналізуючи промови Б. Джонсона періоду повномасштабного вторгнення Росії до України, де риторика британського прем'єр-міністра спрямована на протидію ворогові, зауважимо, що, попереджаючи Росію перед її вторгненням до України у лютому 2022 р., він використовує недипломатичні вирази для опису дії цивілізованого світу стосовно РФ:

We at this conference should be in no doubt that it is in our collective interest that Russia should ultimately fail and be seen to fail [7].

Тут використовується непряма погроза, виражена на мовному рівні модальним дієсловом *should*, прислівником *ultimately*, повтором дієслова *fail*. Політик звертається до своїх союзників, опосередковано окреслюючи перспективи Росії у випадку її агресивних дій.

Втім, риторика Б. Джонсона не можна назвати агресивною або маскуліною, оскільки він позиціонує себе не як войовничий політичний лідер, який спирається лише на силу, а як демократичний політик, що звертається до здорового глузду. Більше того, Б. Джонсон використовує тактику апеляції до цінностей, почуттів росіян, що в цілому не є притаманним маскуліній мовленнєвій поведінці, наприклад:

I fear that a lightning war would be followed by a long and hideous period of reprisals and revenge and insurgency, and Russian parents would mourn the loss of young Russian soldiers, who in their way are every bit as innocent as the Ukrainians now bracing themselves for attack [7].

Згідно корпусу нашого дослідження, політик використовує слова-емотиви для опису свого ставлення до ситуації (*I fear*) та демонстрації розуміння почуттів та становища пересічних росіян (*mourn the loss, innocent*). Замість агресивних погроз ворогові Б. Джонсон використовує більш м'яку тактику, яка, відповідно до гендерних стереотипів, більш притаманна феміному типу мовленнєвої поведінки. Апелюючи до людських почуттів населення ворожої країни, демонструючи розуміння того становища, у якому вони опинилися, прем'єр-міністр

Великобританії прагне продемонструвати миролюбивість та готовність до неагресивного владнання конфлікту. Крім того, мирний та дипломатичний стиль своєї промови політик іноді підкреслює абстрактними іменниками *peace, security*, заперечною формою (*nothing to fear, threatens and marginalises no-one*), де дієслова *threaten* та *marginalise* використовуються поруч із запереченням, щоб наголосити на тому, що агресивна політика не є бажаною для Європи. Наприклад: Б. Джонсон наголошує на тому, що цивілізований світ не погрожує Росії та запевняє її у тому, що цій країні нічого не загрожує:

Russia has as much right as any other country to live in peace and security, and we should never cease to emphasise that Russia has nothing to fear from our vision, which threatens and marginalises no-one [7].

Висновки. Таким чином, аналіз політичних промов Т. Мей та Б. Джонсона показав, що обом цим політичним діячам, не зважаючи на різну стать, притаманні більш виважені, м'які мовленнєві стратегії та мовні засоби впливу на аудиторію. Обидва політики апелюють до аудиторії через ключові цінності, звертання до почуттів людей, прагнуть продемонструвати свою емпатію, розуміння, солідарність з людьми. Б. Джонсон навіть у ситуації кризи, військового конфлікту та комунікації з ворожою, агресивною державою зберігає нейтральний стиль мовлення, більш схильний до фемінного типу, що проявляється у опосередкованості погроз, апеляції до цивільного населення країни-агресорки із закликами до мирного урегулювання конфлікту. На відміну від свого попередника У. Черчіля, який також був прем'єр-міністром Великобританії у роки масштабної війни у Європі та з яким часто порівнюють Б. Джонсона, останній не використовує гострої, агресивної риторики на адресу навіть ворожих для Великобританії країн. Натомість він дотримується правил демократичної, цивілізованої політичної комунікації, що свідчить про зміну політичної свідомості сучасного цивілізованого суспільства, яке більше не толерує токсичні маскуліні моделі поведінки політиків, та для якого більш бажаною є позиція м'якого впливу, дипломатії, а не демонстрації сили, погроза та агресії.

Література:

- Шовалтер Е. Феміністична критика у пуці / Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. Львів : Літопис, 1996. С. 510–530.
- Tannen D. Teacher's Classroom Strategies Should Recognize that Men and Women Use Language Differently. The Chronicle of Higher Education. 1991. URL: <https://www9.georgetown.edu/faculty/tannend/chronicle061991.htm> (дата звернення: 14.07.2022).
- Остроухов В. В., Петрик В. М., Присяжнюк М. М. Інформаційна безпека (соціально-правові аспекти) : підручник. Київ : КНТ, 2010. 776 с.
- Theresa May: First speech as Prime Minister – BBC News. URL: <https://youtu.be/FDyZ8tge2E> (дата звернення: 14.07.2022).
- Theresa May: PM speech – Mirror. URL: <https://www.mirror.co.uk/news/uk-news/theresa-plans-move-beyond-helping-9583124>
- Boris Johnson: PM speech to The UN General Assembly – Beers and Politics. URL: <https://beersandpolitics.com/boris-johnsons-speech-un-assembly>
- PM speech at the Munich Security Conference. Gov.UK, 2022. URL: <https://www.gov.uk/government/speeches/pm-speech-at-the-munich-security-conference-19-february-2022> (дата звернення: 14.07.2022).

Burenko T., Onyshchenko S. Gender Characteristics of Boris Johnson and Theresa Mays' Public Speeches

Summary. The article is devoted to the analysis of gender markers of the political speech of modern British politicians based on the speeches of the 76th and 77th Prime Ministers of Great Britain, Theresa May and Boris Johnson. Gender, as a social construct, consists of ideas about social properties, behavioral strategies, speech behavior inherent in representatives of one or another sex. Often, such representations are stereotypical and do not reflect the real state of affairs, however, gender stereotypes can serve as a tool for influencing the population, manipulation, including in the framework of political communication.

The article finds out that the gender aspect of political discourse can be revealed both at the linguistic, communicative, and non-linguistic levels. In particular, the vocabulary, phonetic design, communicative and pragmatic features of the speeches of T. May and B. Johnson were analyzed, and the gender potential of linguistic and non-linguistic means of influence used by these politicians in their speeches was determined. It was determined that, in addition to feminine (female) and masculine (male) signs, gender-neutral language means can also be distinguished – they constitute the vast majority of linguistic and non-linguistic techniques used by politicians of both sexes to influence the audience.

Gender-specific language means are less common. At the same time, it is traditionally believed that feminine speech behavior is characterized by greater softness, empathy, and balance, while masculine speech behavior is more aggressive, harsh, and unappealing. However, the study showed that in the modern political discourse of democratic, civilized countries, the features of feminine speech behavior are more characteristic of politicians of both sexes, while masculine, aggressive rhetoric is often avoided by male politicians, because such behavior is not appropriate within the framework of democratic politics of the developed countries of the world.

Therefore, the article outlines a modern approach to understanding and rethinking the gendered properties of the political discourse of the English language in view of the political, social, diplomatic trends that modern civilized countries seek to follow. Aggressive masculinity becomes a toxic and unacceptable way of communicating, while feminine speech strategies lose their gender bias and become the standard approach to speech communication of politicians of both sexes. This indicates the destruction of the stereotypical perception of gender in modern politics and the development of English-language political communication in a more gender-neutral direction.

Key words: femininity, gender, gender-neutral communication, language markers, masculinity, political discourse.